

*Р.І. Колодка – студент II курсу юридичного факультету Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ;
науковий керівник – канд. філос. наук, доц. кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ Т.Г. Геращенко*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

В період переходу цивілізації до етапу так званої “ліберальної домінанти” відбувається переосмислення сутності права: воно перестає сприйматися лише як право влади і поступово починає утверджуватися як *право людини*. При цьому цілком закономірно постає питання щодо розрізнення права, яке виникає з волі владного суб’єкта, і права, яке має статус природного, а тому об’єктивного за своїм змістом. У філософському аспекті така об’єктивація права полягає, насамперед, у пошуку тих соціальних та антропологічних підвалин, ґрунтуючись на яких можна розглядати відповідність права гуманістичному еству людини.

Вперше гуманістичний поворот у правовій історії був започаткований в епоху Просвітництва. Центральна ідея переорієнтації змісту праворозуміння полягала у забезпеченні регулятивних засобів захисту від будь-яких силових посягань (у тому числі і з боку державної влади) на ті природні людські права і свободи, що мають визнаватися за невід’ємні та непорушні. І хоча ці права були зосереджені переважно на гарантуванні індивідуальних громадянських та політичних свобод, вони означали закінчення ери державного абсолютизму. Як зазначав з цього приводу Й.О. Покровський, “це були невід’ємні права людини, які жодним законом знищені бути не можуть, які навіть для держави загалом недосяжні” [1, с. 309-310].

Пізніше, за часів індустріальної революції, ідея економічних та соціальних прав була спричинена загостренням суперечностей та проблем класичного капіталізму, котрий характеризувався, насамперед, дисонансом між формальною політичною рівністю та різким контрастом економічного становища, у якому опинилися різні верстви населення.

Згодом, на шляху пошуків усунення соціально-економічних розбіжностей та відновлення справедливості як міри рівної реалізації прав позитивного статусу, чітко намітилися дві альтернативні тенденції – радикальна та реформістська. До першої належав революційний рух, яскраво представлений марксизмом. Друга тенденція пов’язана з діяльністю реформістських шкіл, які прагнули довести переваги соціально-ринкової економіки, тобто “капіталізму з людським обличчям”. Цей реформістський соціально-демократичний рух нині можна вважати домінуючим [2, с. 98].

У 50-60-х роках ХХ ст. набув стрімкого розвитку процес так званої другої революції у праві. Він був офіційно започаткований прийняттям та проголошенням ООН Загальної декларації прав людини (10 грудня 1948 року). Зміст цієї революції полягав, по-перше, в універсалізації прав, тобто їх утвердження як “загального стандарту досягнення для всіх народів та усіх націй”, а по-друге, право змогло стримувати і “приборкувати” політичну державну владу [3, с. 613].

Пізніше основні акценти зосередились на гуманістичному реформуванні ринкової економіки, політики та права [1]. Проте ця проблема не вирішена остаточно і до сьогоднішнього дня, оскільки реалізація законодавства щодо прав людини і громадянина постійно наражається на багато перешкод.

Досі існують перешкоди, пов'язані з нечіткістю визначення змісту і обсягу прав людини. Невирішеними залишаються суперечності між універсальним та специфічним моментами в розумінні людини; між загальним характером людських прав та конкретними умовами, що визначають можливість та суспільну необхідність їх обмеження. Хоча ці питання зазначені у позитивному праві, конституціях багатьох країн, в універсальних та регіональних документах з прав людини, чимало проблем цього аспекту ще лишаються невирішеними ні на рівні національного, ні на рівні міжнародного права.

Для того, щоб права набули реального юридичного значення, необхідною умовою має бути належний рівень розвитку економіки та досконалості фінансового права, яке покликане регулювати не лише грошові, а й усю систему розподільних та перерозподільних суспільних відносин. Крім цього, права людини мають бути чітко конкретизовані у вигляді юридичних прав та обов'язків у сферах гарантування належних умов праці, освіти, забезпечення належних умов існування з метою їх реалізації юридичними засобами та державно-правовими інститутами.

Все ще існують численні несистематизовані документи щодо загального регламентування прав людини і громадянина, права на самовизначення і розвиток, заборони геноциду, військових злочинів і злочинів проти людства, ліквідації дискримінації, заборони рабства, підневільної праці та торгівлі людьми, проблем біженців, притулку осіб без громадянства, з подвійним громадянством тощо.

Попри всі труднощі юридичного забезпечення основних прав людини, вони все-таки утвердились як провідні гуманістичні цінності. Як зазначає С. Алексеев, права повинні утверджувати “високу гідність і свободу людини, високі духовні та моральні начала особистості й у цьому розумінні, насамперед, захищати людину як високодуховну істоту від свавілля самої могутньої сили у суспільстві – влади, її прагнення панувати над особистістю” [3, с. 621].

Таким чином, феномен невід’ємних прав людини продовжує матеріалізуватись у позитивному праві. Цей процес не є просто черговою даниною “останній моді на людиномірність”. Він зумовлений онтологічними механізмами та спрямуванням динаміки самого суспільного буття.

Література

1. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Статут, 1998. – 624 с.
Брюггер В. Образ людини у концепції прав людини // Проблеми філософії права. – Т. 1. – Харків, 2003. – 941 с.
Алексеев С.С. Право: опыт комплексного исследования. – М.: Статут, 1999. – 769 с.